

NEGATIVY, DIAPOZITIVY A FOTOGRAFIE J. V. DANEŠE V NÁPRSTKOVĚ MUZEU V PRAZE¹

JAN ŠEJBL

Úvod

Geograf a cestovatel Jiří Viktor Daneš (1880–1928) patřil ve své době k předním osobnostem české vědy. Profesor zeměpisu na Univerzitě Karlově je dodnes uznáván jako jeden ze zakladatelů české geografie a geomorfologie. V rámci svých vědeckých zájmů podnikl četné cesty po vlasti i po Evropě a pět cest mimoevropských, z nichž jedna byla cestou kolem světa. Poznatky ze svých cest publikoval v odborných dílech i populárních cestopisech a článcích. Bohatou vědeckou činnost přerušila předčasná smrt při dopravní nehodě v závěru cesty po Spojených státech. Jeho pozůstalost se postupně rozdělila mezi několik institucí.

O tom, že význam J. V. Daneše přetrval až do dnešní doby, svědčí řada odborných prací, které se jeho osobnosti a činnosti věnují – nejnověji podrobná životopisná monografie Jiřího Martínka.² Dílčí studie byly věnovány Danešově fotografické pozůstalosti uložené v Masarykově ústavu a archivu Akademie věd ČR³ i sbírkovým předmětům ve fondech Národního muzea – Náprstkova muzea v Praze.⁴

Naše práce se věnuje jedné z částí Danešovy fotografické pozůstalosti, konkrétně materiálu, uloženém v Národním muzeu, ve fotografické sbírce Náprstkova muzea v Praze. Vedle dalších částí rozdělené fotografické pozůstalosti J. V. Daneše nejde o příliš rozsáhlý soubor, proto mu zatím nebyla věnována patřičná pozornost. Cílem této práce je vytvořit obsahovou charakteristiku tohoto souboru, vyhodnotit vnější i vnitřní znaky jednotlivých snímků a zasadit je do celkového kontextu Danešovy fotografické činnosti. Snaží se také nastínit pracovní postupy, které bude možné zohlednit při podrobném zpracování dalších částí fondu uložených v jiných institucích.

1 Studie představuje výstup z projektu *Zhodnocení a interpretace fotografického fondu Archivu Akademie věd ČR*, jehož řešitelem je Katedra fotografie Filmové Akademie múzických umění a Masarykův ústav a Archiv AV ČR, v. v. i. Projekt probíhá v letech 2014–2018 v programu institucionální podpory vědy a výzkumu v rámci Projektové soutěže Akademie múzických umění.

2 Martínek, Jiří: *Geograf a cestovatel Jiří Daneš*. Praha 2017.

3 Pavlíček, Tomáš W. – Tomsová, Petra: *Fotografie z cesty kolem světa. Zhodnocení fotografického fondu geografa J. V. Daneše*. *Práce z dějin Akademie věd* 2016, č. 1, s. 45–88.

4 Jungová, Gabriela: *Daneš the Collector: Pacific Journeys of J. V. Daneš and his Collection in the Náprstek Museum*. *Annals of the Náprstek Museum* 38/2, 2017, s. 43–52.

Jiří Viktor Daneš

Jiří Viktor Daneš se narodil 23. srpna 1880 na statku Nový Dvůr ve vsi Pavlov u Kladna jako dvanácté dítě majitele statku a sládka Josefa Daneše a první dítě jeho druhé ženy Johannny.⁵ Otec Josef, kterému bylo v době narození nejmladšího syna již 63 let, po třech letech zemřel. Jiří Viktor Daneš tak vyrůstal pouze v péči matky, dcery známého vlastence Petra Fastra. Byl finančně zajištěn podílem na dědictví po otci, což mu umožnilo věnovat se studiu a později vědecké kariéře. V deseti letech se s matkou přestěhovali do Prahy, kde nastoupil na c.k. reálné a vyšší gymnázium.

Jako vynikající student našel zálibu v cestopisech, historii i studiu jazyků. Po maturitě pokračoval na filozofickou fakultu pražské univerzity, na obory zeměpis a dějepis. Postupně převážil zájem o geografii a geomorfologii, které se staly celoživotní náplní Danešovy vědecké práce. Již ve 22 letech, v roce 1902, získal Daneš titul PhDr. Po roční vojenské službě pokračoval ve studiu v Bělehradě a v Berlíně. V roce 1906 se habilitoval na české univerzitě a o rok později na technice.

Nedílnou součástí Danešovy činnosti bylo cestování, které mu umožňovalo získávat nové poznatky. První větší zahraniční cestu podnikl již v roce 1899, kdy s Klubem českých turistů navštívil Balkánský poloostrov. Tato oblast se stala předmětem jeho odborného zájmu a cílem řady samostatných výzkumných cest. První mimoevropskou cestu podnikl Daneš v roce 1904, kdy se vydal do USA na 8. zeměpisný kongres ve Washingtonu. Neomezil se pouze na kongres samotný, ale navštívil také Yellowstoneý národní park, Vancouver, Seattle a Kalifornii. Mezinárodní kongres geologů v Mexiku v roce 1906 byl pro Daneše příležitostí navštívit Kubu a Jamajku a po jeho skončení pokračovat v cestě do Kalifornie.

Jako cestovatele Daneše proslavila především cesta do jihovýchodní Asie a Austrálie, kterou podnikl s botanikem Karlem Dominem (1882–1953) v letech 1909–1910. Zásahu na tom měl především populární cestopis *Dvojím rájem*, který po návratu vydali. Prvním hlavním cílem cesty byl ostrov Jáva. Poté se přesunuli do Austrálie, kde podnikli několik cest do vnitrozemí státu Queensland. Domin se vrátil do vlasti dříve, Daneš pokračoval ve výzkumných cestách a procestoval i jih kontinentu.

Po návratu do vlasti se Daneš věnoval odborné práci a cestám po Evropě. Za první světové války prováděl ve službách armády geologický průzkum v Bosně. Po vzniku samostatného Československa vstoupil do diplomatických služeb – na podzim roku 1919 byl jmenován prvním československým konzulem v Austrálii. Za svým úřadem odjel i s manželkou v květnu 1920.

Během dvouletého působení v úřadě konzula se sídlem v Sydney podnikal

5 První ženou Josefa Daneše byla Barbora, roz. Fastrová, se kterou měl 11 dětí (10 z nich se dožilo dospělosti). Když Barbora roku 1878 zemřela, vzal si Josef Daneš po dvou letech její mladší sestru Johannu – jejich prvním dítětem byl J. V. Daneš. Více viz Martínek, Jiří: *Geograf a cestovatel Jiří Daneš*. Praha 2017.

Daneš i řadu cest po Austrálii, v roce 1921 navštívil také Novou Guineu. Návrat do vlasti po skončení funkčního období byl příležitostí k poznání dalších zemí. Manželé Danešovi zamířili na Nový Zéland, a odtud přes souostroví Fidži, Tonga, Samoa a Havaj cestovali do Japonska a do Číny. Návratem přes Kanadu dokončili koncem července 1923 cestu kolem světa. I tuto cestu popsal Domin v obsáhlém cestopise *Tři léta při tichém oceánu*.

V následujících letech se Daneš věnoval pedagogické práci a akademické kariéře. Podnikal pouze menší cesty po Evropě. Na další zámořskou cestu se vydal až v říjnu 1927 do Spojených států amerických. Navštívili Virginii, Floridu, Minnesotu, Nové Mexiko a Arizonu. V samém závěru cesty, v Kalifornii, se stal Daneš obětí dopravní nehody. Při fotografování u silnice poblíž Los Angeles byl 10. dubna 1927 byl sražen automobilem a dalšího dne svým zraněním podlehl⁶. Ironií osudu se mu tak fotografování stalo osudným.

Danešova fotografická pozůstalost

Danešův fotografický archiv obsahoval původně řádově tisíce snímků - dochovaný soupis uvádí 2130 negativů, 1875 kolorovaných a 788 černobílých negativů a 814 fotografií.⁷ Postupně byl rozdělen do několika paměťových institucí vlivem řady různých okolností.

V roce 1965 byl výběr z negativů, diapozitivů a fotografií zapsán jako pomocný materiál do fondů Náprstkova muzea. Dnes je součástí fotosbírký a blíže se mu věnuje tato práce. Největší část fotografického materiálu z Danešovy pozůstalosti se spolu s dalšími materiály stala součástí osobního fondu, který věnovala vdova Božena Danešová v roce 1966 Archivu Československé akademie věd (dnes Masarykův ústav a Archiv Akademie věd ČR).⁸ Zbývající fotografický materiál (482 skleněných diapozitivů) se dostal do sbírek Sládečkova vlastivědného muzea v Kladně.⁹

Část Danešova fotografického materiálu ve fondu Masarykova ústavu a Archivu AV byla v roce 2002 poškozena ničivými povodněmi při zatopení depozitáře v Bohnicích – jednalo se o skleněné negativy a diapozitivy z nezpracované části fondu.¹⁰ Jejich záchrana a následné restaurování byly jedním z impulzů k podrobnému zpracování fotografické části Danešova fondu.

6 Martínek, J.: Geograf a cestovatel Jiří Daneš, s. 165.

7 Soupis je dnes uložen v kladenském muzeu, viz Martínek, J.: Geograf a cestovatel Jiří Daneš, s. 177.

8 Masarykův ústav a Archiv Akademie věd ČR, fond Daneš Jiří Viktor, 1880–1928(1958), EL NAD 274.

9 Česko. Ministerstvo kultury. Sbíрка Sládečkova vlastivědného muzea v Kladně, podsbíрка 21 – Fotografie, filmy, videozáznamy a jiná média. In: CES on-line. Centrální evidence sbírek muzejní povahy [online]. Ministerstvo kultury, 2016 [cit. 2017-08-24]. Dostupné z: http://www.cesonline.cz/ar1-ces/cs/detail-ces_us_cat-psb0001066-21-Fotografie-filmy-videozaznamy-a-jina-media/.

10 Viz Borýsková, Štěpánka – Mádllová, Vlasta – Pavlíček, Tomáš W.: Fotografické archiválie ve fondech Archivu AV ČR dvanáct let po povodni. Práce z dějin Akademie věd 2014, č. 2, s. 181–208.

Fotografický materiál J. V. Daneše ve fotosbírce Náprstkova muzea

Ve Fotosbírce Náprstkova muzea, které je organizační složkou Národního muzea v Praze, je uloženo 121 negativů, 139 diapozitivů a 38 fotografií J. V. Daneše. I když bývá sbírka fotografií Náprstkova muzea (fotosbírka) prezentována jako jeden celek,¹¹ administrativně ji tvoří dvě podsbírký zapsané v Centrální evidenci sbírek Ministerstva kultury v rámci sbírky Národního muzea: podsbírka č. 836 obor 20 – Negativy a diapozitivy¹² a podsbírka č. 837 obor 21 – Fotografie, filmy, videozáznamy a jiná média.¹³

Fotografickému materiálu nebyla dlouho věnována taková pozornost jako jiným sbírkovým předmětům. Od roku 1951 byly fotografické materiály evidovány v tzv. přírůstkové knize pomocného materiálu.¹⁴ Teprve později byly vybrané snímky zainventovány jako sbírkové předměty. V roce 2002 byly zapsány do Centrální evidencie sbírek jako dvě výše uvedené podsbírký. V současnosti obsahuje podsbírka 836 (Negativy a diapozitivy) 34101 inventárních čísel¹⁵ a podsbírka 837 (Fotografie, filmy a jiná média) 4747 inventárních čísel.¹⁶

Inventární číslo fotosbírky se skládá ze tří částí. První část, složená ze dvou písmen, je zkratkou geografické příslušnosti ke kontinentu (Af – Afrika, Am – Amerika, AO – Austrálie a Oceánie, As – Asie, Ev – Evropa). Druhá část, tvořená římskou číslicí, reprezentuje druh materiálu (I – negativy, II – diapozitivy, III – pozitivy). Třetí část, tvořená arabskými číslicemi, je pořadové číslo v rámci řady.

Fotografický materiál J. V. Daneše byl původně součástí doprovodné dokumentace a do fotosbírky byl zapisován postupně od roku 1965.¹⁷ Materiál byl rozdělen podle geografické příslušnosti a druhu materiálu a rozdělen do příslušných podsbírek a inventárních řad. Do podsbírky 20 byl zapsán pod inventárními čísly AO I 1

11 Viz Todorovová, Jiřina: Fotosbírka etnografického oddělení. In: Průvodce. Náprstkovo muzeum asijských, afrických a amerických kultur. Praha 1999, s. 43–45.

12 Česko. Ministerstvo Kultury. 20 – Negativy a diapozitivy (Sbírka Národního muzea). In: CES on-line. Centrální evidencie sbírek muzejní povahy [online]. Ministerstvo kultury, 2016 [cit. 2017-08-24]. Dostupné z: http://www.cesonline.cz/arl-ces/cs/detail-ces_us_cat.2-psb0000546-20-Negativy-a-diapozitivy/.

13 Česko. Ministerstvo kultury. 21 – Fotografie, filmy, videozáznamy a jiná média (Sbírka Národního muzea). In: CES on-line. Centrální evidencie sbírek muzejní povahy [online]. Ministerstvo kultury, 2016 [cit. 2017-08-24]. Dostupné z: http://www.cesonline.cz/arl-ces/cs/detail-ces_us_cat.2-psb0000629-21-Fotografie-filmy-videozaznamy-a-jina-media/

14 Todorovová, J.: Fotosbírka etnografického oddělení, s. 43.

15 Česko. Ministerstvo kultury. 20 – Negativy a diapozitivy (Sbírka Národního muzea). In: CES on-line. Centrální evidencie sbírek muzejní povahy [online]. Ministerstvo kultury, 2016 [cit. 2017-08-24]. Dostupné z: http://www.cesonline.cz/arl-ces/cs/detail-ces_us_cat.2-psb0000546-20-Negativy-a-diapozitivy/

16 Česko. Ministerstvo kultury. 21 – Fotografie, filmy, videozáznamy a jiná média (Sbírka Národního muzea). In: CES on-line. Centrální evidencie sbírek muzejní povahy [online]. Ministerstvo kultury, 2016 [cit. 2017-08-24]. Dostupné z: http://www.cesonline.cz/arl-ces/cs/detail-ces_us_cat.2-psb0000629-21-Fotografie-filmy-videozaznamy-a-jina-media/

17 Národní muzeum – Náprstkovo muzeum, kniha pomocného materiálu, 17/65.

až AO I 34, AO I 113 až AO I 127, AO I 608, AO II 50 až AO II 113, As I 6499 až As I 6568, As II 1008 až As II 1082. Do podsbírký 21 pod inventárními čísly AO III 222 až AO III 226 a As III 470 až As III 502. Ve dvou případech byly velmi podobné negativy zapsány dva pod jedno inventární číslo s identifikací malými písmeny (As I 6560 ab, As I 6561 ab).

Pracovní postupy

Při zpracování fotografického materiálu bylo využito dvojí dělení: jednak geografické, jednak podle typologie fotografického obrazu navržená Filipem Wittlichem v knize *Fotografie – přímý svědek?!*. Jeho rozdělení fotografických obrazů na primární, sekundární a terciární¹⁸ se stalo určujícím kritériem pro pořadí zpracování.

Primární fotografické obrazy jsou podle Wittlicha vzniklé přímým zviditelněním latentního obrazu, tedy fotografované scény. Je ze své podstaty jedinečný, zachycuje obraz v nejvyšší kvalitě a disponuje maximálním polem, které snímá objekt. V našem případě se jedná o originální negativy, pořízené přímo v terénu.

Sekundární fotografický obraz je získán z obrazu primárního prostřednictvím kopírovacího procesu. Může jít o diapozitiv nebo pozitiv na papírové podložce pořízený z primárního negativu. Oproti primárnímu obrazu mohou být u sekundárního provedeny určité tvůrčí zásahy a úpravy – ořez apod.

Terciální obrazy jsou pak vzniklé kopírováním obrazů sekundárních, tedy kopie z kopie. Mohou být pořízeny fotografickou cestou nebo tiskovým procesem. V našem případě se jedná o negativy, které nebyly pořízeny v terénu, ale jsou pouhou reprodukcí již existující předlohy pořízenou typicky pro výrobu diapozitivu nebo přípravku ilustrací pro tisk.

V první fázi bylo klíčové rozdělení negativů na primární, pořízené přímo v terénu, a na pouhé reprodukce. Vodítkem byl v tomto případě jednak formát snímků, jednak vlastní zachycený motiv. U negativů – reprodukci je na snímku patrné, že se jedná např. o přefotografovanou stránku z časopisu či koupěnou fotografii adjustovanou připínáčky. V další fázi byly dohledávány odpovídající diapozitivy a pozitivy, odpovídající jednotlivým negativům.

Práci velmi usnadnila digitalizace všech snímků, následné třídění a párování už tak mohlo probíhat virtuálně v počítači. Negativy a diapozitivy byly skenovány v rozlišení 1200 dpi, pozitivy na papírové podložce v rozlišení 600 dpi s minimem úprav. Pro ukládání první archivní verze digitalizátů byl použit nekomprimovaný formát TIFF. Z něj byly hromadnou konverzí a úpravou rozměrů získány pracovní kopie, které byly následně využity pro třídění a porovnávání jednotlivých snímků.

Nakopírované sady pracovních kopií byly potom rozřazovány do skupin podle geografického zařazení, typu obrazu (primární, sekundární, terciální) a vzájemných

18 Wittlich, Filip: *Fotografie – přímý svědek?!*. Praha 2012, s. 110

vztahů (páry negativ – diapozitiv). Získané údaje spolu s informacemi z databáze fotosbírk¹⁹ a z odborné literatury byly potom zdrojem zjištění této práce.

Původní negativy

Negativů, které vznikly přímo v terénu bezprostředním zachycením zaznamenaného motivu, se ve fotosbírce Náprstkova muzea dochovalo celkem 114. Všechny jsou na skleněné podložce formátu 9×17cm či 9×18cm a všechny jsou stereoskopické.²⁰ Výsledné snímky při prohlížení v patřičném kukátku tak mohly zprostředkovat prostorový dojem.²¹ Pro ilustrace a výrobu diapozitivů se často využívalo pouze jednoho obrazového pole. Obraz na obou polích nebyl vždy stejně kvalitní, nabízel se tedy možnost využít lepšího ze dvou obrazů. O tom, že u některých snímků bylo využíváno pouze jednoho obrazového pole, svědčí i dochované retuše, které se omezují pouze na jedno z obrazových polí. Negativy jsou v dobrém stavu, pouze 13 z nich je mechanicky poškozených – část desky chybí. Většinou jde o odlomené rohy, větší část jednoho z obrazových polí chybí u pěti snímků.

Nejstarší primární negativy je možné datovat rokem 1909. Jedná se o 7 negativů z Indonésie, které Daneš pořídil při cestě s Karlem Dominem do jihovýchodní Asie a Austrálie. Ostatní negativy jsou až z období mezi roky 1920–1923, kdy Daneš působil jako československý konzul v Austrálii a při návratu do vlasti dokončil cestu kolem světa. Zastoupena je Srí Lanka (25 ks), Austrálie (13 ks), Nová Guinea (10 ks), Nový Zéland (3 ks), Fidži (5 ks), Tonga (2 ks), Samoa (3 ks), Havaj (6 ks), Čína (14 ks), Japonsko (25 ks) a Korea (1ks). Jednotný formát všech primárních negativů dává tušit, že Daneš zůstával i v rozmezí více než 10 let věrný stejnému typu fotoaparátu.

Obsahově se jedná v drtivé většině o fotografie krajiny, městské krajiny a architektury. Lidé na nich buď zcela chybí, nebo je jejich přítomnost na snímku nahodilá. Výjimku tvoří několik snímků zachycujících pouliční ruch na trhu v Indonésii a především série snímků zachycující příslušníky etnika Ainu na japonském ostrově Hokkaidó.

Negativy - reprodukce

Mezi negativy bylo identifikováno celkem 8 negativů, které jsou zcela evidentně druhotné reprodukce. Až na jednu výjimku jsou na skleněné podložce, pouze jeden je na podložce plastové (nitrát celulózy). Převládá čtvercový formát (9×9 cm či 8,5×8,5cm), dva snímky mají formát obdélníkový (12,5×17,5 a 8,5×10cm). Od původních negativů, které jsou primárními obrazy, je na první pohled odlišuje motiv – předloha viditelně adjustovaná připínáčky či otevřená kniha.

19 Fotosbírka Náprstkova muzea je evidována v programu Bach Fotoarchiv.

20 O tom, že Daneš používal stereoskopický přístroj, se zmiňuje jeho společník Karel Domin v cestopise *Dvojím rájem*, viz Daneš, Jiří Viktor a Domin, Karel: *Dvojím rájem*. Praha 1925, s. 270.

21 Dnes nabízí možnost zprostředkování trojrozměrného vjemu např. technika anaglyfu, která se dobře hodí pro černobílé snímky.

Negativy - reprodukce vznikaly jako předloha pro výrobu diapozitivů nebo pro přípravu ilustrací v tisku. Na rozdíl od původních negativů (primárních obrazů) jde o kopii kopie, tedy obraz terciální. Je tedy třeba je zpracovávat samostatně a pohlížet na ně jinak, než na negativy původní. Hlavní informační hodnota negativů – reprodukci spočívá v možnosti identifikovat z nich vyrobené diapozitivy či ilustrace a v řadě případů určit jejich zdroj a autorství. Diapozitivy jsou oříznuté a kolorované a často není zřejmé, zda zdrojem obrazu byl autorský snímek či obraz odněkud převzatý. Negativ – reprodukce naproti tomu zabírá i okolí obrazu a je tedy zřejmé, zda šlo o pohlednici či ilustraci v knize nebo časopise.

V případě Daneše můžeme je u jednoho snímku z Nové Guineje přímo patrné, že pochází z časopisu National Geographic díky nápisu nad obrázkem.²² U diapozitivu, který je z něj vyroben, to již patrné není. Ze stejného zdroje pochází ještě další dvě reprodukce, i když zde je vodítkem pouze celkový vzhled a typ písma. Ve dvou případech jde o reprodukce z blíže neurčené knihy, u zbývajících tří byly zdrojem volné fotografie či pohlednice. Geograficky je mezi reprodukcemi zastoupena Nová Guinea (3 ks), Austrálie (2ks), Fidži (1 ks), Havaj (1 ks) a Nový Zéland (1 ks). Ke všem reprodukcím je ve sbírce i výsledný diapozitiv.

Diapozitivy

Skleněné diapozitivy, ve své době označované jako „světelné obrazy“, byly od konce 19. století oblíbeným doprovodem přednášek všeho druhu. Zvláště cestopisné přednášky byly v té době u veřejnosti velmi žádané. Pro cestovatele šlo o vítaný zdroj příjmů i způsob, jak se prezentovat. Diapozitivy byly doprovázeny i přednášky na akademické půdě.

V Danešově době byly pro promítání standardem skleněné diapozitivы formátu 8,5×8,5 cm. Ze 139 Danešových diapozitivů ve fotosbírce Náprstkova muzea je 138 tohoto formátu – jedinou výjimku tvoří stereoskopický diapozitiv formátu 8,5×17 cm. Stereoskopické diapozitivы nesloužily k promítání, ale k prohlížení ve stereoskopických kukátkách.

Původně černobílé snímky byly většinou pro větší atraktivitu ručně kolorované. Jejich výrobu zajišťovaly tuzemské fotografické ateliéry. Zdrojem obrazu mohly být autorské snímky přednášejícího, ale často byly využívány různé reprodukce – ze zakoupených fotografií, tisků, ilustrací v knihách či časopisech. Zdroj obrazu je možné určit z dochovaných autorských negativů nebo pracovních negativů – reprodukci, jak bylo rozebráno výše. Daneš dával zcela evidentně přednost diapozitivům z vlastních snímků, které výrazně převažují. U 114 diapozitivů je ve sbírce zdrojový negativ, 106 z nich je autorských, které pořídil J. V. Daneš.

Diapozitivы jsou většinou označeny krátkou popiskou a pořadovým číslem. Kromě toho je na nich také uveden výrobce: „*Ústřed. naklad. a knihkup. učitel. čes-*

22 Národní muzeum – Náprstkovo muzeum, fotosbírka, inv. č. AO I 123.

koslov., společnost s r. o. Praha“.²³ Daneš si tedy jako vysokoškolský pedagog nechával zhotovit své snímky u Ústředního nakladatelství a knihkupectví učitelů československých. Většina diapositivů je ručně kolorovaná. V případě, že byl zdrojem stereoskopický negativ, bylo pro reprodukci vybráno pouze jedno obrazové pole.

Diapositivы evidentně netvoří doprovod jediné přednášky, ale přímo vycházejí z výběru negativů. Geograficky je zastoupena Austrálie (17 ks), Čína (14 ks), Fidži (7 ks), Havaj (13 ks), Indonésie (11 ks), Japonsko (22 ks), Korea (1 ks), Nová Guinea (19 ks), Nový Zéland (7 ks), Samoa (2 ks), Srí Lanka (27 ks) a Tonga (2 ks). Obvyklý doprovod cestopisné přednášky se přitom pohyboval kolem 150–200 snímků. Inzerát, který zval na Danešovu přednášku o Jávě, konané 11. května 1911 v 8 hodin večer na Žofíně, sliboval, že „Přednáška doprovázena bude 150 světelnými, po většině pro Prahu ještě neznámými obrazy (...)“.²⁴ Zpráva o přednášce konané 24. března 1911 v Plzni uvádí, že „V sále tak přeplněném, jak při přednášce dosud zřídka byl, demonstroval p. dr. Daneš cíle, příhody a výzkumy své cesty bohatým fondem krásných a důmyslně volených fotografií, jež projektoval skipotikonem²⁵ v oboru tom osvědčený p. Kouba. Skvělých těch obrazů bylo na dvě stě a slovný řečník komentoval je zajímavým a poučným výkladem, bez poznámek, z paměti (...)“.²⁶

Pozitivы na papírové podložce

38 pozitivů na papírové podložce z pozůstalosti J. V. Daneše ve fotosbírce Náprstkova muzea můžeme rozdělit podle formátu, geografického zařazení a autorství do tří skupin. První skupinu tvoří dva pozitivы ze Srí Lanky, zhotovené z Danešových autorských negativů. Jsou stereoskopické formátu 16×8 cm. Ve fotosbírce Náprstkova muzea je k nim možné dohledat odpovídající negativ a dokonce i diapositiv. Na jednom snímku je měřita v Colombu, na druhém zakotvené čluny u rybářské vesnice.

Druhou skupinu tvoří pět portrétů obyvatel Nové Guineje. Snímky mají pohlednicový formát (od 8×13 cm do 9×14 cm). Čtyři portréty mužů mají bílé pozadí, pátý portrét dívky byl pořízen před stěnou z pletených rohoží. Na základě vyhodnocení vnějších i vnitřních znaků jde o pohlednice, které J. V. Daneše zakoupil pro dokumentační účely.

Třetí, největší skupinou je soubor 31 fotografií z Japonska. Ani v tomto případě není sám Daneš jejich autorem. Fotografie formátu 10×14 cm pořídil japonský fotograf H. Suito a vydával je jako oblíbený suvenýr pro turisty. Zachycují většinou výjevy z tradičního japonského života, různé zemědělské činnosti (pěstování rýže, čaje, chov bource morušového, rybolov), řemesla (zpracování dřeva, výroba porcelánu) i zvyky a náboženství (hřbitov, chrámy, slavnosti, hudební nástroje, zápasy *sumo*). Reprodukce některých Suitových snímků využil Daneš i ve svém cestopise *Tři léta při Tichém oceánu*.

23 Např. snímek inv. č. As II 1019 – viz obr.

24 Viz Venkov, ročník 6, č. 104, 4. 5. 1911, s. 6

25 Skioptikon bylo dobové označení promítacího přístroje.

26 Plzeňské listy, ročník 47, č. 70, 27. 3. 1911, s. 3

Shrnutí

Na základě vyhodnocení a porovnání můžeme konstatovat, že celkem je ve fondu fotosbírký Náprstkova muzea z Danešovy pozůstalosti celkem 183 fotografických obrazů: 115 prokazatelně pořízených samotným Danešem a 44 prokazatelně jiných autorů. U 24 diapozitivů není možné autorství s jistotou určit. Většina autorských obrazů (celkem 104) se dochovala v páru negativ – diapozitiv. Ve dvou případech je ve fondu i papírový pozitiv, u čtyř snímků je ve fondu pouze negativ. Chronologicky tvoří Danešův fotografický materiál v Náprstkově muzeu z menší části dokumentace návštěvy Jávy a první návštěvy Austrálie v letech 1909–1910, z větší části snímky z druhého pobytu v Austrálii a cesty kolem světa (1920–1923). Geograficky je u vlastních obrazů nejvíce zastoupeno Japonsko (25 obrazů) a Srí Lanka (25 obrazů), dále Čína (14 obrazů), Austrálie (14 obrazů), Nová Guinea (10 obrazů). Indonésie (7 obrazů), Havaj (6 obrazů), Fidži (5 obrazů), Samoa (3 obrazy), Nový Zéland (3 obrazy), Tonga (2 obrazy) a Korea (1 obraz).

Obrazy jiných autorů či neurčené geograficky nejvíce pokrývají Japonsko (31 obrazů) a Novou Guineu (13 obrazů), dále Havaj (7 obrazů), Indonésii (6 obrazů), Nový Zéland (4 obrazy), Srí Lanku (2 obrazy) a Fidži (2 obrazy).

Závěr

Snímky J. V. Daneše uložené ve fotosbírce Náprstkova muzea jsou pouze částí původně rozsáhlého a celistvého fotografického archivu. Přesto podrobná analýza jednotlivých snímků přinesla zajímavé poznatky a může sloužit jako základ pro další bádání. Při zpracování byl kladen důraz na posloupnost vzniku fotografického obrazu podle postupů navržených Filipem Wittlichem. Jako výchozí bod byly zvoleny původní negativy, které byly odděleny od negativů – reprodukcí. S nimi pak byly následně porovnávány a přiřazovány diapozitivy a pozitivy. Pozornost se zaměřila jak na vnější znaky, tedy materiál, formát a druh materiálu, tak na znaky vnitřní – zachycený obraz.

Zvolení negativů jako výchozího bodu se ukázalo jako velice užitečné především při určení autorství jednotlivých snímků a stanovení počtu jedinečných fotografických obrazů v celé zkoumané části fondu. Na základě těchto informací bude možné dále rozšířit bádání na další části Danešovy fotografické pozůstalosti uložené v jiných institucích a postupně ji znovu virtuálně spojit.

Negative, Diapositive und Fotografien von J.V.Daneš im Náprstek-Museum in Prag

Der Geograf und Weltreisende Jiří Viktor Daneš (1880–1928) gilt bis heute als einer der Gründer der tschechischen Geografie und Geomorphologie. Sein Forschungsinteresse führte ihn auf zahlreiche Reisen durch die böhmischen Länder und durch Europa sowie auf fünf Reisen außerhalb Europas. Auf seinen Reisen fotografierte er und nutzte die Aufnahmen bei seinen Vorträgen sowie in seinen Publikationen. Der umfangreiche Fotonachlass von Daneš wurde nach seinem Tod von mehreren Institutionen bewahrt, vor allem dem Masaryk-Institut und dem Archiv der Akademie der Wissenschaften, dem Nationalmuseum – Náprstek-Museum und dem Sládeček-Museum für Landeskunde in Kladno. Die vorliegende Studie analysiert gründlich 121 Negative, 139 Diapositive und 38 Fotografien, die sich in der Fotosammlung des Náprstek-Museums befinden. Bei der Bearbeitung wurde die Entstehungsfolge der Fotoaufnahmen anhand der von Filip Wittlich vorgeschlagenen Methoden in Betracht gezogen. Als Ausgangspunkt dienten die ursprünglichen Negative, die von den Negativen – Reproduktionen unterschieden wurden. Nachfolgend wurden diese mit Diapositiven und Fotografien verglichen und diesen zugeordnet. Die Aufmerksamkeit wurde dabei sowohl auf äußere Merkmale wie Material, Format und Materialsorte gerichtet, als auch auf die inneren Merkmale – die Aufnahme selbst.

Negatives, slides and photographs by J. V. Daneš in the Náprstek Museum in Prague

Geographer and traveller Jiří Viktor Daneš (1880–1928) is considered nowadays to be one of the founders of the Czech geography and geomorphology. Pursuing his scientific interests, he made frequent journeys in his homeland and in Europe as well as five journeys outside Europe. During his travelling he engaged himself in photographing, the pictures he made were used for lectures and for publishing purposes. Daneš' vast photographic legacy was after his death gradually divided among several institutions, especially Masaryk Institute and Archives of Czech Academy of Sciences, National Museum – the Náprstek Museum and Sládeček Museum of History and Nature in Kladno. The paper is focused on the detailed analysis of 121 negatives, 139 slides and 38 photographs housed in the photographic collection of the Náprstek Museum. During their processing, an emphasis was put on the order in making a photographic image according to the procedures suggested by Filip Wittlich. As a starting point, original negatives were chosen that were separated from the negatives – reproductions. They were subsequently used for comparing and sorting of slides and photographs. The attention was focused on both exterior signs (i. e. material, format and material type) and interior signs – the image captured.